

**NADIJA
TERANOVA**

Zbogom, aveti

Prevela s italijanskog
Gordana Breberina

■ Laguna ■

Naslov originala

Nadia Terranova

ADDIO FANTASMI

Copyright © 2018 Einaudi

This edition published in agreement with the Proprietor
through MalaTeste Literary Agency, Milan

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Onima koji su ostali u životu

Uvek sam imala utisak da smo mi neobična porodica, ni bogata ni siromašna, mnogo bogatija od siromašnih i mnogo siromašnija od bogatih, sa baštovanom, što priliči bogatima, ali i mračnim klozetom u kome rastu plesni.

NATALIJA GINZBURG, *Detinjstvo*

Sadržaj

Deo prvi *Ime*

Gnezdi se samo tamo gde je prljavo	21
Prvi nokturno	26
Belo svetlo u moreuzu	29
Drugi nokturno	47
Šest i šesnaest za sva vremena	48
Tri centimetra	58
Treći (popodnevni) nokturno	63
Plavi sat	65

Deo drugi *Telo*

Život je treptaj oka	75
Četvrti (popodnevni) nokturno	93

Ono što ne radimo	94
Peti nokturno	102
Kao da su užasne stvari normalne i možda obratno	104
Kuće drugih ljudi	108
Dve crne plastične kese	117
Šesti (popodnevni) nokturno	121
Ispuštanje vazduha	122
Sedmi nokturno	137

Deo treći *Glas*

Nesreća nije bila opšte pravilo, već izuzetak koji je važio za našu kuću	141
Zanavek (kao nokturno)	150
Svetiljke	156
Anuncijata	161
Lutkareva kuća	178
Osmi nokturno	186
Nedovršena tuga	193
Poslednji pozdrav	197

<i>Napomena</i>	207
-----------------	-----

Jednog jutra, sredinom septembra, majka me pozva telefonom kako bi me obavestila da za neki dan počinju radovi na krovu naše kuće. Ona reče upravo tako: naše. Ali ja sam u jednom drugom gradu odavno imala drugu kuću o kojoj je trebalo da brinem, kuću koju sam iznajmila zajedno sa još jednom osobom; nije više postojala kuća koju bih nazvala našom, ta etiketa je otpala kad sam otišla i u godinama koje su usledile brižljivo sam je i grubo izbrisala iz pamćenja. Da, znala sam da se krov urušava – počeo je da se urušava još kad sam se rodila, mrvio se i padao u obliku prašine i komada maltera sve vreme dok sam tamo živela – ali ja ni na koji način nisam bila odgovorna za to, nismo krivi za stvari koje ne želimo da nasledimo i kojih smo se odrekli. Pisala sam za radio tobože istinite priče koje su postigle neočekivanu popularnost, imala sam muža, posao, drugi grad, drugačije večeri i jedno novo vreme.

Moja majka reče kako je uvek morala sama da se bavi svim problemima; izdržavala je kuću, već je bila umorna,

popravka krova, koji je bio ravan i popločan i služio i kao terasa, biće njen poslednji izraz velikodušnosti, pošto svakako ne može da ponudi na prodaju kuću punu rupa, pre nego što kupi manju i solidniju. Reče da će neka firma popraviti rupčage nastale zbog nevremena, loše izolacije i renoviranja koje su u prošlosti izveli naši susedi, a mi ćemo za to vreme u našoj kući – ona ponovi: našoj – ispod krova, ispod nogu radnika, probrati nameštaj, posuđe i knjige kako bismo krenule da je praznimo: nije htela da joj jednoga dana prebacim kako je poklonila moje stvari, treba da dođem i izaberem ono što može da se baci.

Pomislih da je to lako, pošto mi, ako se izuzme crvena gvozdена kutija koju sam čuvala na dnu jedne fioke, ni do čega nije bilo stalo.

Spakovah u putnu torbu nešto malo odeće i rublja i kupih na internetu voznu kartu za sutradan: gledaću kroz prozor dok se budem vozila dugom deonicom kalabrijske železnice uz more, sve do Vile San Đovani, a odatle ću uhvatiti trajekt za Mesinu, stići kod majke i pružiti joj pomoć koju je tražila.

Te noći sam sanjala da se davim.

Krevet je grejalo stopalo mog muža naslonjeno na moj gležanj i u jednom trenutku sam iz tople posteljine krenula da ulazim u vodu.

Koračala sam kao da znam kuda idem i voda mi je hladila gležnjeve, listove i kolena, a zatim butine, bokove, stomak, grudi i ramena, pa bradu i usta, sve dok me, čim sam pokušala nešto da kažem, nije progutao talas. Jednog trena sam koračala, a već sledećeg sam se davila: nije mi se zamaglio vid i nisam zanemoćala, samo sam u jednom trenutku ušla u more i moje telo je prestalo da postoji.

Probudih se i podigoh. Tiho pozvah Pjetra, svog muža, ne zato što mi je bio potreban, već zato što sam želela da bude upoznat sa činjenicom da umirem. Činilo mi se da je umiranje važno i htela sam da bude njegov svedok. Bila sam oznojena po rukama i ispod pazuha, čelo i ramena su mi bili orošeni znojem, on me uhvati za lakat, natera se da otvori oči i sede pored mene. Nismo mogli da kažemo jedno drugom ništa što bi mi poslužilo kao uteha i ja osetih kako ne mogu da podelim s njim ni teskobu, ni strah iz svog sna.

Jednom prilikom, više od deset godina ranije, kad smo tek nekoliko meseci bili zajedno, prebacila sam mu da ne pokazuje dovoljno zanimanja za moje košmare, kad sam bila dete, baka po ocu me je podsticala da ih prepričavam, ako ih ne ispričaš, nećeš se osloboditi, govorila je, a nje nije više bilo i ako me on ne bude pitao, neću moći da pričam i neću se ničega osloboditi. Tako me je sada Pjetro noću pitao kako sam kada bih se naglo probudila; ispričaj mi šta si sanjala, navaljivao je ujutru, pre nego što bi otišao na posao, i ja sam pokušavala da mu odgovorim, ali to nije funkcionisalo, stvari nikad ne funkcionišu kad se prebace iz jednog vremena u drugo, dobro im je tamo gde su i uvek postoji razlog zbog koga sećanja treba da ostanu u sećanjima i ne treba da remete sadašnjost. Pogrešila sam što sam mu rekla za baku: s njom je, u ogromnom krevetu koji je mirisao na starinsku posteljinu, priča tekla prirodno, a da bih se njemu otvorila, morala sam da uložim veliki napor. Isto je bilo i te noći, nijednom od nas dvoje nije bilo do priče i taj naš dogovor je bio daleko, kao što je daleko bilo i vreme kada smo na strah odgovarali požudom, a na noćne more seksom.

Uzeh plastičnu bocu sa noćnog ormarića i napih se vode u dugim gutljajima. Muž mi dotaknu leđa s ljubavlju koju smo tada imali, s umornom ljubavlju sačinjenom od ruku koje nikad nisu bile previše intimne, koje su mazile stomak u visini pupka, od očajnih ruku koje su se čvrsto držale za rub potkošulje, za lastiš gaćica, s ljubavlju koja je retko postajala nešto drugo i išla dalje od toga, koja se kruto vrtela u nežnosti i sama od sebe cepala nadvoje, koja se povlačila posle kratkotrajne iluzije, pa smo ponovo postajali dva jasno razdvojena entiteta. Ja bih pila i gutala, a Pjetro bi me uhvatio za ruku, ja bih legla i on bi takođe legao, okrenula bih se na bok, na suprotnu stranu od njega, a on bi se najpre okrenuo prema meni i priljubio uz mene, a onda bi se okrenuo na drugi bok, i na kraju bismo se trljali leđima o leđa kako bismo se ljuljuškali i pokušali ponovo da zaspimo. To što me je, još pospan, s teškom mukom pratio bio je njegov način da me voli, način na koji ljudi posle deset godina mogu i dalje da se vole; naša tela su u jednom trenutku prestala da funkcionišu zajedno, da se priljubljuju jedno uz drugo u snu i u budnom stanju koje prethodi snu, postali smo odbojnici jedno za drugo.

Seks je jezik, a između Pjetra i mene je izgovoreno mnogo reči na početku naše veze, kada sam ja bežala od Sicilije i krnje porodice pune ćutanja i kada me je on dočekivao u Rimu kao drug, roditelj, brat. Tada sam, osim novog grada, pronašla i novu sebe, a on je uvek bio tu, dirljivo predusretljiv. U tim prvim mesecima smo se svlačili čim bi nam se ukazala prilika i, nakon što smo žudeli jedno za drugim do iznemoglosti, bili smo srećni, premda nas je jedan detalj mogao upozoriti da to neće

potrajati: nikad nismo dvaput vodili ljubav, bilo nam je dovoljno jednom, odmah bismo počeli da se udaljavamo jedno od drugog i ponovo oblačimo. Sve ono što smo tražili uspevali smo da pružimo sebi za najkraće moguće vreme, koje se nikada nije produžavalo i posle koga smo se vraćali svojoj nepokolebljivosti, onoj otuđenosti koja je i bila naše pravilo privlačnosti. Ali ta otuđenost nam je brzo – previše brzo za vezu koja je htela da bude veza za ceo život – postala neprijatelj. Telo je prestalo da bude mesto komunikacije. Nežnost se izlivala u svakodnevne obrede, razgovore i znake pažnje, i danju, čak i kad smo se svađali, nikada nismo istinski povređivali jedno drugo: svako od nas je živio u senci onog drugog, pazeći o njemu sa brižnošću kakvu do tada nisam upoznala; neko vreme nakon što se požuda ugasila, upražnjavali smo obred uzajamnog zadovoljavanja, a onda je i ta razmena postala neupotrebljiva poput starog rečnika.

Znala sam da sam ja kriva za to. Mora da sam se, onakva nenaviknuta na otvaranje, na zajednicu, prva zatvorila.

Ali jedino sam Pjetru ispričala priču o svom ocu i on mi nije ništa prigovorio, prihvatio je tu anomaliju. Poznavali smo se tri nedelje i oboje smo imali nešto više od dvadeset godina kada se na našem prvom pravom sastanku pojavio sa paketom: unutra su bili plava majica sa crtežom koturaljki i dnevnik tvrdih korica. U tom trenutku, u njemu sam videla muškarca koga sam čekala. Nije znao da sam kao devojčica dugo vozila koturaljke, nije znao da sam o sebi mnogo pričala dnevnicima skrivenim u fiokama. A ipak je znao.

Tako sam mu priznala da mi je otac nestao kad mi je bilo trinaest godina. Nije umro, naprosto je nestao bez

traga, dodala sam, čekajući pitanje koga sam se plašila: zar ti i tvoja majka niste ništa uradile da ga zadržite?

Ali Pjetro nije postavio to pitanje. Nije ništa pitao, pažljivo je saslušao onih nekoliko rečenica koje sam htela da mu udelim: moj otac, gimnazijski profesor, izašao je jednog jutra iz kuće i nikad se više nije vratio. A onda je promenio temu. Rekao je da posao u osnovnoj školi, koji sam pokušavala da dobijem, nije za mene: bila bih uvučena u živote drugih ljudi, učenika, roditelja i kolega, ubrzo bih im se potpuno potčinila i postala bih nesrećna. Nije rekao da se životi ne kopiraju i da je besmisleno što pokušavam da vodim očev život tako što bih predavala u školi, isto kao on: stavio je naglasak na nešto drugo. Ne bih imala mira od gužve u učionicama i hodnicima. Treba da počnem da pišem i u svoje priče ubacim bol kome je tamo i mesto.

Sve do tog trenutka Pjetro i ja smo se uvek sretali u veselim okolnostima, tako sam otkrila da moje oči otvoreno pokazuju taj bol i ubedila sebe kako on ima natprosečnu sposobnost da ga vidi. Na tom ubeđenju sam zasnovala naš život. Poveravala sam mu se iz dana u dan, njegova ozbiljnost je bila stena i, kao i sve stene, imala je zidove koji su umeli da budu opasni i naporni za penjanje. Ponekad sam govorila sebi kako nikad više neću umeti sama da zakažem zubara i kako ne bih ni platila račune i porez da ne moram da ubacim priznanice u fascikle koje je pripremio za naš iznajmljeni stan; bili smo svakoga dana zajedno, zajedno smo donosili sve odluke, napamet smo poznavali miris, seksualnost i narav onog drugog: eto to je brak. Ostalo je bilo uzburkano i nepoznato more koje i ne vredi prelaziti.

Osetih kako mi se muž pripija uz leđa, pet, deset minuta a zatim ponovo tone u san; ja sam pak ostala sklupčana, okrenuta prema zidu, s nadom da neću više morati da se suočim s vodom; noć je krila oružje za odbranu, ali sam ga ja već iskoristila. Ponovo sam postajala nevidljiva, a želela sam da me Pjetro vidi ako se utopim, ako umrem.

Neočekivana bezbrižnost je uvek protivteža najcrnjem strahu i stoga osetih želju da vodimo ljubav kao da ćemo progutati jedno drugo, kao u početku; okrenuh se i počeh mahrito da ga milujem, ali zauzvrat dobih samo mrmljanje koje naruši ritam njegovog disanja, dok mu se telo grčilo kako bi se odbranilo. Mogli smo da se dodirujemo i ljuljuškamo, ali nas je mogućnost da vodimo ljubav terala da ustuknemo kao preplašene životinje: to bi značilo manju, a ne veću prisnost, gubitak i ono malo telesne bliskosti koju smo s teškom mukom uspostavili. Poznavali smo se i previše dobro da bismo se sablaznili zato što vidimo jedno drugo bez odeće, ali nijedno od nas dvoje ne bi uspelo da se prepusti zanosu pred tim prizorom, ne zato što mu telo onog drugog nije lepo ili privlačno, već zato što sada kada je između nas spavao onaj neupotrebljeni rečnik ne bi znalo šta da mu kaže, niti kako to da mu kaže.

Zato i ja ustuknuh, ponovo mu okrenuh leđa. Uzeh njegovu ruku i stavih je na svoju u visini pupka, razmišljajući otvorenih očiju. Pomislih kako sam mu zahvalna na savetu od pre deset godina. Ubacivala sam u svoje tobože istinite priče deo bola i vode koja se izlivala iz prošlosti, nadala se da će pisanje biti dovoljno da me spase, ali bi se onda začuo šapat, neki glas bi mi rekao da zahvalnost nije dovoljna da spreči utapanje jednog braka.

I tako sam, u beskonačnoj nesanici, između sopstvenog znoja, Pjetrovog pravilnog disanja i straha od brodoloma, čekala zoru koja nikako da dođe. Ali sve kad-tad dođe da nas uništi onakve kakvi smo ili kakvi mislimo da jesmo: kad je svanulo, tiho ustadoh, poljubih mu usne i odoh na stanicu, ostavivši ga usnulog.

Deo prui

Ime

Gnezdi se samo tamo gde je prljavo

Gurana gomilom koja se iskrcavala iz utrobe trajekta, prođoh kroz *Karonteove** trokrake rampe i pronađoh majku. Nosila je haljinu svetle boje do kolena, pustila je da joj kosa izraste do ramena; iako je šezdeset osam godina moralo da obeleži njeno lice, ono je ostavljalo bez daha, kao lice neke devojčice; njeno vitko telo se postavi između mene i ostrva, kao ulaz u grad. Primetih da je odrastajući – stareći – počela da liči na mene, kao da je ona ćerka; nasmešila se sa bezazlenošću kakvu sam ja nekada imala: nisam je, znači, izgubila, shvatih, samo sam je prenela na nju. Ona me upita kako sam putovala i zašto sam došla vozom, a ne avionom, ali meni je bilo sasvim normalno da uđem u voz u Rimu, čekam da se kroz prozor vidi more i izađem na stanici u Vili San Đovani kako bih prešla preko moreuza na septembarskoj svetlosti, radovala sam se vrhovima talasa koje pokreće široko, šćućurila se

* Pomorska kompanija koja obezbeđuje prevoz trajektima u Mesinskom moreuzu. (Prim. prev.)

na palubi među neznancima koji puše gledajući preko ograde, odabrala neku tačku između Scile i Haribde i netremice je posmatrala sve vreme plovidbe. Plovidba: razlog zbog koga je vredelo vratiti se.

Sunce obasja plastičan natpis na napuštenoj samoposluzi: „Dobro došli na Siciliju“; dočekaše me svetla koja su čitavu deceniju bila ugašena i mi žurno i ćutke napustismo lučku zonu.

Kuća nas je čekala između ulica posvećenih mitovima o moru, Ulice Kolapeše* i Ulice Fata Morgana.** To je bila samo ružna nadogradnja na staroj kući, plastična kruna na pravoj kraljici; o njenom propadanju su svedočili ostaci šara na balkonima ispod dozidanog dela, lav talasaste i okrunjene grive, izbledeli ili potpuno obezbojeni plemićki simboli, trošni zeleni drveni šaloni. Tu smo zajedno stanovale više od dvadeset godina, od mog rođenja do dana kada sam otišla u Rim; detinjstvo i rana mladost su ostali da bdiju nad kućom kao laste čiji sam lepet krila čula, uprkos godišnjem dobu, dok je moja majka preturala po tašni u potrazi za ključevima. Svakog proleća su svijale gnezdo na prednjem pročelju kuće; kao mala sam, po podne, krišom posmatrala kroz šalone tu gomilu crnih vlati; ujutru bih, čim bih izašla na ulicu da odem u školu, potražila istu takvu gomilu ispod svog balkona. Surovi detinji instinkt mi je govorio da je proleće doba smrti

* Reč Kolapeše je nastala spajanjem imena Kola (skraćeno od Nikola) i reči „pesce“ (riba). Prema legendi, Nikola je mladić koji pridržava jedan od tri stuba na kojima leži Sicilija. (Prim. prev.)

** Vila Morgana (na ital. Fata Morgana, odakle i reč „fatamorgana“), sestra kralja Artura, nastanila se u Mesinskom moreuzu, pošto se zaljubila u Siciliju. (Prim. prev.)

i natruple zemlje ispod veličanja cveća, ali sam želela da učestvujem u toj varci i njenim mirisima i molila sam se da neka lasta izabere moju kuću za svoje tranzitno mesto. Zašto se ne zaustave kod nas?, negodovala sam ulazeći u auto, a moja majka bi, usredsređena više na vožnju unazad nego na pokušaj da me umiri, rekla: i bolje, gnezdi se samo tamo gde je prljavo.

Ponovo je pogledah i ona pronade ključeve.

„O čemu razmišljaš?“, upita me.

„Sećaš li se Lutka?“, upitah je i ona se nasmeja.

Tako smo zvale suseda od preko puta koji je provodio čitava popodneva na svom balkonu, iznad gnezda koja su ptice pravile, a o kome on nije imao pojma. Taj čovek okruglog i spokojnog lica, kao u neke lutke, provodio je dan nesvestan životinja koje su užurbano radile ispod njegovih stopala. Tada majka i ja otvorismo kuću utroje: između nas se uspostavila nekadašnja bliskost sa jednim od nadimaka koje smo davale ljudima, sa stvorenjem koje smo samo nas dve videle.

Ušavši, osetih miris vlažnih zidova pomešan sa mirisom prašine. Pomislih na muža i čvrsto se uhvatih za tu sliku: još je bio na poslu, već umoran od dana, trebalo je da mu pošaljem poruku da sam stigla.

Kuća me odmah privuče k sebi.

Soba u kojoj sam spavala, igrala se i učila ostala je zaustavljena u vremenu; pod i zidovi su bili prekriveni svakojakim predmetima iz sobička na terasi, koji je moja majka ispraznila pre mog dolaska. Mrtva soba, koju su zapljuskivali talasi uspomena.

„Nije bilo mesta ni u radnoj sobi, ni u dnevnom boravku, puni su parčića maltera“, opravda se moja majka

zapovednim tonom kakav koriste ljudi koji ne žele da budu na pogrešnoj strani.

I zaista, beli gips je preplavio ostale sobe, nataloživši se na trosedima, stolicama i bibliotekama. U mojoj se pak život koji smo zajedno nagomilale izlio na nameštaj i pod. Gnezdi se samo tamo gde je prljavo.

Kinuh.

„Prašina ti je uvek smetala“, primeti moja majka.

„Nije tačno, postala sam alergična kad sam se udaljila od mora.“

Kad sam otišla sa Sicilije, najpre mi se promenio nos, bio je sve češće zapušten, odbojan i prezriv prema ono malo kiseonika prožetog betonom i smogom u prestonici; onda mi se promenila koža zbog vode pune krečnjaka koja je izlazila iz slavina i zbog izduvnih gasova iz automobila; poslednja su mi se promenila leđa, koja su se neprirodno krivila dok sam ulazila u autobuse i tramvaje i izlazila iz njih. Tako sam od Mesinjanke postala Rimljanka, a od devojčice odrasla žena i supruga.

„Dok sam bila ovde, lepo sam disala“, bila sam uporna.

U majčinim očima se pojavi sumorno zadovoljstvo; u međuvremenu se moj umor pretvorio u pospanost, pa je zamolih da ranije večeramo i posle toga se, konačno, zatvorih sama u svoju sobu.

Pri svakom mom pokretu podizali su se oblaci prašine sa polica od svetlog drveta punih knjiga čije sam hrbate dodirivala, iz jastuka i uramljenih postera preko kojih sam prelazila prstom, iz ružičastog prekrivača koji sam sklonila da bih legla: dušek mi je postao previše mali, morala bih da pretesterišem noge u visini gležnjeva kako bi mi bilo udobno. Ta pomisao mi izmami osmeh; opružih se

i pomerih jastuk i čaršave. Nije trebalo da čuvam uspomene na mnoga razdoblja koja su me okruživala, ali sam ipak znala priču o korpi od pruća u kojoj su me izneli iz porodilišta, kao i legendu o plavom vunenom ćebetu koje mi je jedna rođaka poklonila za rođenje, rođaka koju je moja majka prezirala zbog priglupog i krupnog verenika kratkih i debelih butina koji je – ponavljala je često sa trunkom gađenja u glasu – ušao u porodilište u kožnoj jakni, pa je njoj, koja se upravo porodila, pripala muka od tog prostačkog mirisa iznošene odeće. Naviknuta da projektuje na predmete ono što je mislila o ljudima koji su ih dodirivali, moja majka je obožavala korpu i mrzela ćebe; morala sam da potražim mesto za tu noć između korpe, spuštene na pod, i ćebeta, stavljenog na komodu.

U fiokama je još bilo moje staro rublje, pa tako izvadih jednu majicu i zažmurih da ne bih čula kako se sve stvari okupljaju.

Prvi nokturno

Budim se sa grinjama u plućima. Strepnja ili astma. Nisam smela da pristanem da ovde spavam, povratak je uvek greška. Prašina ili morski vazduh, ne dišem, prebrzo sam zaspala.

Ja sam odrasla žena prikovana za mrak lutkama iz svog detinjstva. Druge porodice bi sačuvale najviše jednu, u mojoj je odlučeno da sve ostanu. Ona koja sedi u korpi, umesto mene kao novorođenčeta, trepće u mraku.

Kuće mojih školskih drugova bile su tako lake, kada bih ušla u njih, imala sam utisak da se odvajaju od zemlje; vlasnici su u svakom trenutku mogli da ih ostave, dok smo moja majka i ja u našoj kući koračale s naporom, vezane lancima za predmete koje nismo bacale. Sve smo čuvale, ne zato da bismo slavile prošlost, već zato da bismo olakšale sebi budućnost: ono što je jednom poslužilo može ponovo da bude od koristi, treba imati veru u predmete i ne treba ih nikad nesmotreno baciti. Mi nismo čuvale zato da bismo se sećale, već zato da bismo se nadale; svi

predmeti su igrali neku ulogu i ucenjivali su nas, a sada su oko mene i gledaju me.

Nepromoćivo prugasto odelce koje sam nosila sa tri godine, ostavljeno za decu koju nisam dobila. Devojačka sprema, i pocrnela srebrnina, i lusteri umotani u belo platno za bračni život i novu kuću u Rimu koju nisam kupila. Ženske rukavice za boks, kojim sam se bavila na nekoliko napornih treninga u teretani sa gumenim podom, dok nisam shvatila da će me naučiti svemu osim kako da se odbranim: u najboljem slučaju bih naučila da ne patim zato što sam najgora. I još desetine, stotine predmeta svih oblika i veličina, lutaka, knjiga, raznobojnih plastičnih igračaka, drvenih češljeva, kutija s odećom: čuvala sam i udovoljavala želji da čuvam, nadala sam se i udovoljavala želji da se nadam.

Soba je sada prepuna neiskorišćene nade.

Vetar ulazi kroz šalone, široko je dotakao suve listove aloje koja je uvenula od vrućine na balkonu. Ako zatvorim oči, na tom balkonu se prikazuju sećanja.

Jedan. Piškenje među biljkama. Jedne večeri sam se vratila kući pijana nakon što sam s prijateljima sedela uz logorsku vatru na plaži i nisam imala snage da prođem kroz hodnik i stignem do kupatila.

Dva. U zoru sam čula zvuk konjskih kopita na ulici, mislila sam da sanjam prolazak kočija ili karuca, kad sam se probudila ispričala sam to majci i ona je klimala glavom, ali mi nije verovala. Izašavši jedne noći na balkon, otkrila sam da ti zvuci potiču od ilegalnih trka: kriminalci iz susedne četvrti zatvarali su ulice i pretvarali ih u mafijaško trkalište, ljudi su se tiskali, kladili na maloletne jahače i konje na samrti. U moju mlitavu četvrt, koja je

rođena i rasla izvinjavajući se zbog bezličnosti, uglavljena između buržujskih zgrada u centru i socijalnih stanova na brdu, upadali su čas jedni čas drugi. Žmurim jače, to je ružna bajka.

Tri. Strah. Jedne noći, kad sam već bila rešena da odem odavde i kad sam se spremala da zauvek spakujem kofere, izašla sam na balkon da pušim. Bat koraka na ulici naterao me je da spustim pogled: momak sa kapuljačom duksa natučenom na glavu, ruku skrivenih u džepovima, zastao je, pogledao desno, pa levo, naglo se sagao, ostavio nešto ispod jednog automobila i pobegao. Četvrt je u to vreme bila prepuna sitnih dilera droge, koji su koristili mračne pločnike zato što su svetiljke uvek bile polomljene. Ušla sam u sobu, zatvorila šalone i prozor, navukla zavese, preuveličavši strah: da je taj momak podigao pogled i video me na balkonu, u najmanju ruku bi me ubio, bojala sam se i tešila sam sebe ponavljajući da ću otići, otići, otići.

Četiri. Moraće da bude prijatna, pošto je četvrta. Ništa od toga. Noć donosi uspomene koje peku, nesanicu i očaj. Kada bih uspela da se usredsredim, razmišljanje o seksu bi moglo da mi pomogne.

San se vraća zajedno sa majčnim savetima. Ne izlazi na balkon, trošan je, uskoro ćemo morati da obnovimo i fasadu. To nije više tvoj problem, odgovorila sam joj izbegavši njenu budućnost, pošto si rešila da prodaš kuću.

Belo svetlo u moreuzu

Probudiše me vrućina i glasovi jutra, potražih Pjetrovo stopalo, i kad moje završi u vazduhu, setih se da se nalazim u krevetu, da sam sama i da mu još nisam pisala. Moj muž i ja nismo voleli da razgovaramo telefonom kad smo daleko jedno od drugog, između nas je postojao dogovor da ne ugrožavamo jedno drugom privatnost, da se ponašamo tako da naši životi, kad smo razdvojeni, idu različitim putevima, svim mogućim putevima. „Dobro jutro“, napisah rukama utrnulim od sna, kuckajući po telefonu poluzatvorenih očiju. „Ovde je sve u redu, nadam se i kod tebe.“ Nedostatak upitnika je bio znak: nisi dužan da mi odgovoriš, znam da si tu.

Na ulici, dva sprata ispod mene, motocikl sa probušenim izduvnim loncem je usporavao, jedna devojkica je glasno nekoga zvala, sa balkona preko puta čulo se da neko trese tepih na suncu. Svetlo obrisa suvišnu prašinu u sobi, konture predmeta se učvrstiše, misli se središe. Sećanje na nesanicu me natera da odmah ustanem, uplašena: bolje

da ne odugovlačim, da ne ostanem zarobljena u krevetu posle tako naporene prve noći.

Prođoh bosa kroz hodnik, u gaćicama i majici u kojima sam spavala. U kuhinji, na ugašenom šporetu, u kljun aparata za kafu bio je ubačen papirić na kvadratiće sa zastarelim rukopisom moje majke i jednom jedinom rečju u imperativu: „Uključi“. Prolazeći pored njene sobe, provirila sam unutra i ona je bila prazna, ali nisu mi bili potrebni dokazi; dobro sam znala da smo kuća i ja same.

Kada bi mi se desilo da ostanem sama u tuđem stanu, kretala bih se kao da sam oduzeta, pazeći da poštujem pravila i sa pogledom odsutnih vlasnika na leđima. Ako bi mi rekli da se izujem, hodala bih bosa, ako su se plašili da se nešto ne polomi, nisam to ni doticala, kao da stvarno mogu da mi zamere zato što kršim njihova pravila. Pošto sam se sećala te napetosti, trudila sam se da nikad ne budem ničiji gost i na putovanjima sam uvek birala nepoznate hotele, sa krevetima sa tamnocrvenim jorganima i akvarelima pejzaža iznad uzglavlja, bezlične, nenametljive sobe u koje ću uneti svoje košmare i nesanicu. Tražila sam olakšanje u samoći, iako nikad nisam bila sama, otkad znam za sebe, nikad nisam bila sama, naročito u kući u Mesini. U njoj je, sve do moje trinaeste godine, moju samoću ispunjavalo prisustvo majčinih roditelja, koji su oboje umrli pre mog rođenja: kuću smo nasledili od njih i oni dugo nisu pristajali da odu iz nje. Pojavljivali su se jednom godišnje, na dan mrtvih, ali sam imala utisak da stalno motre, čak i u najnezgodnijim trenucima, dok sam se u kupatilu gubila u tajnim fantazijama.

U toj istoj kuhinji, Sara, moja drugarica iz rane mladosti, ispričala mi je da je imala polni odnos sa dvojicom

dečaka istovremeno; naše druženje je bilo pri kraju, bile smo blizu jednog od onih neizbežnih rastanaka karakterističnih za prijateljstva iz vremena pre zrelog doba, pošto smo bile svedokinje godina kojih smo se stidele i koje ćemo želeti da zaboravimo; tog popodneva, jednog od poslednjih, bile smo nadomak punoletstva i bila sam ljubomorna zbog onoga što se ja nikada neću usuditi da uradim. Bila sam sigurna da bi se pokojnici iz moje porodice, kada bih pokušala da se zabavim, pojavili u podnožju kreveta i ćutke zurili u mene; mrtvi su sudije koje nam zavide zbog svega onoga što ne mogu više da rade, zbog grešaka koje ne mogu više da prave, zbog zabave koju oni koji su ostali u životu mogu da priušte sebi. Majčini pokojnici su ostali u kući sa jasnom namerom da upoznaju mene, svoju unuku, koja se rodila posle njihove smrti. Shvativši da će doživeti moždani udar malo pre nego što ga je on zadesio, moj deda parkirao je automobil pored ograde i umro je na auto-putu, sa četiri žmigavca koja su se palila i gasila; moja baba je četiri meseca kasnije dobita rak; kuća je tako završila u rukama njihove jedinice, moje majke. Dvoje starih nas je redovno posećivalo u noći između 1. i 2. novembra; ja bih ostavila hleb i mleko na stolu i narednog jutra bih zatekla polupopijeno mleko i polupojeden hleb, koverat sa novčanicom, tvrde i bele kolače od badema u obliku mrtvačkih kostiju, koje sam grickala i od kojih su me boleli zubi, Marturanino voće* koje niko ne bi ni pipnuo, pošto je bilo toliko slatko da čoveku pripadne muka i toliko savršeno da ga je bilo dovoljno pogledati pa da se čovek zasiti: oblikovano i

* Sicilijanski slatkiš koji je verna kopija voća i koji se priprema za Dan mrtvih. Ime je dobio po plemkinji koja je živela u XII veku. (Prim. prev.)

obojeno kao smokve, grožđe, kriška lubenice. Nije bilo važno to što se moja majka prerušavala i glumila pokoj-nike, to nije umanjivalo verodostojnost te noćne posete. Takva je bila smrt koju sam poznavala do svoje trinaeste godine: prava linija koja nikuda ne vodi i koja ima veze sa nasledstvom i neumoljivošću vremena, mesto odakle se ljudi vraćaju samo jednom godišnje zbog praznika, zlosrećan, ali u suštini plodonosan događaj. Ona je bila takva i nije mi ulivala strah.

A onda je, jednog jutra, moj otac nestao.

Ne kao baba i deda, koji su bili stari i pre mog rođenja, ne kao kad neka nesreća ili srčani udar prekinu život. Smrt je tačka na kraju rečenice, a nestanak je odsustvo tačke, odsustvo bilo kakvog znaka interpunkcije posle reči. Onaj ko nestane preoblikuje vreme, a onaj ko ga nadživi završava u krugu opsesija. Moj otac je tog jutra odlučio da pobjegne, zatvorio je vrata meni i majci pred nosom, nismo zaslužile pozdrav i objašnjenja. Nakon što je nedeljama nepomično ležao u bračnom krevetu, ustao je, isključio budilnik podešen da zvoni u šest sati i šesnaest minuta, izašao iz kuće i nikad se više nije vratio.

Ja sam u sedam i petnaest ustala da se spremim za školu, tada sam bila u sedmom razredu, i otišla sam u kupatilo da se umijem nakon što sam prošla kroz hodnik onako kako sam to radila od rođenja, onako kako sam kroz nje-ga prolazila i kad sam odrasla: gaćice, majica, bose noge, tri četvrtine mene još zaglibljene u noći. Na kuhinjskom stolu su stajali mleko i prepečen hleb, ali sam, prolazeći pored spavaće sobe, primetila njegovo odsustvo (to mesto

nije bilo dovoljno: čak ni soba-tamnica nije uspela da ga zadrži). Otac je već dugo ležao sklopčan u postelji, zajedno sa psihičkim bolom o kome mi niko nije pričao, ali koji sam u velikoj meri naslućivala; znala sam da je tu i da ću se posle škole pretvarati da smo zajedno ručali; znala sam da on neće jesti i da ću majci i samoj sebi izneti drugačiju verziju događaja. Ali tog jutra nisam pogledala u sobu zato što sam osećala da je ono što se desilo neopozivo.

Često sam se pitala nije li ova rekonstrukcija događaja priča koju sam kasnije izmislila, dodavši ono što sam otkrila po podne, to jest da je moj otac otišao, ali taj tobožnji osećaj je ipak bio stvarniji od istine. Sećanje je kreativno čin: ono bira, konstruiše, odlučuje, izuzima; pravljenje kolaža sećanja je najčistija igra koju imamo. Kad sam se vratila, još sam s ulice primetila novu pomamu koja je unela živost u kuću, osetila sam je čim sam skrenula za ugao, isto kao i majčin plač. Majka je dozivala oca, i čim sam ušla, napala me je i ugušila: tvoj otac je otišao, tvoj otac nas je napustio. I mada su nam u policijskoj stanici rekli kako treba da sačekamo sedamdeset dva sata pre nego što prijavimo njegovo odsustvo, ona nije htela da čeka ni dan da meni prijavi ono što je već znala, ono što smo obe znale: jedan depresivan čovek se svesno i zauvek udaljio od života i od nas dve.

Tako sam sa trinaest godina postala ćerka čoveka koji je nestao: pravi mrtvaci umru, budu sahranjeni i oplakani, a moj otac je netragom nestao i za njega neće biti nikakvog 2. novembra, njega neće biti ni u jednom kalendaru i neće ga biti ni za mene i moju majku. Te godine nismo slavile Dan mrtvih i baba i deda nas nisu posetili. S druge strane, upravo sam 2. novembra prvi put dobila menstruaciju. Što

se tiče kuće, ona je postala sveto mesto gde će moj otac moći da se vrati u svakom trenutku, a sada je moja majka htela da je proda: šta će biti s njim, bilo da je živ, zombi ili duh, onoga dana kada se bude pojavio na vratima, tražeći svoju polovinu kreveta i svoje mesto za stolom?

Miris zagorele kafe vrati me u sadašnjost, zarih oči u kuhinjski zid, jedini u kući koji se graničio sa drugim stanom. U njemu je u prošlosti živela bučna porodica evangelista; majka i ja smo ih uveče čule kroz zidove kako pevaju dok smo, nepomične na trosedu, poput ukrasa, zurile u televizor, zaokupljene glumljenjem staloženosti, kao da smo oduvek bile same, kao da smo oduvek bile samo nas dve i niko više. Pevaju, mislila sam pogleda uprtog u TV dnevnik. Prisiljavala sam sebe da zamislim sedam osoba koje slave Boga sedeći za stolom: braća, sestre, majka i još jedna odrasla osoba, otac. Ta reč je bila tako bolna.

„Zagorela ti je kafa“, reče moja majka ušavši u kuhinju s kesom punom povrća.

Pomislih: moj otac je nestao pre dvadeset tri godine.

„Spremila sam ti aparat za kafu, trebalo je samo da uključiš šporet.“

Pomislih: nestao je bez traga i samo smo u prvo vreme pričale o tome, kasnije to nismo više pominjale.

„Stavila sam papirić u kljun, onako kako je baka to radila za mene.“

Pomislih: zašto nismo više pričale o tome?

„Jesi li odavno budna?“

Pomislih: zašto nisi više pričala o tome?

„U jedanaest dolaze radnici da poslednji put pogledaju.“

Pomislih, pogledavši svoje noge ispod majice: govori mi da se obučem.

„Jesi li počela da odvajaš ono što ćeš da zadržiš?“

Rekoh: „Ne smeš ništa da diraš od mojih stvari.“

Prošle su dvadeset tri godine, pomislih. Šta sam radila za te dvadeset tri godine, gde sam bila, koga sam slušala? Pored mene bi mogla da bude neka neznanka od dvadeset tri godine rođena na dan kada je otišao, a pored nje trinaestogodišnja devojčica koja je zauvek ostala u tom uzrastu. Pogledah devojku, pogledah devojčicu. Devojčica nije rasla. Nikad neće porasti. Nastaviće da zuri u mene, nepomična, sve vreme koje budem provela u kući.

„Stigli su!“, viknu moja majka iz predsoblja.

Obukoh zelene pamučne pantalone koje su nekada bile deo trenerke i potražih ogledalo da namestim kosu. Pronađoh parče neobrađenog stakla sa crtežom cveta uz ivicu, nacrtala sam ga zajedno s rođakama, a onda smo otišle na šetalište pored mora da na tezgi prodajemo razne predmete. Prodavale smo bočice mirisa naših mama, teta-ka, baka, ogledalca, narukvice – sve su to obrisale, oprale i ukrasile naše adolescentske ruke. Ja sam tada u grudima imala neeksplodirani bol koji me je pekao, usijanu kuglicu.

Ispred ogledala našušurih kosu rukama i prebacih je na jednu stranu. Telefon mi zavibkira. „Kako si?“, upita me

displej. „Javi se kad budeš mogla.“ Učini mi se da čujem kako se krov još malo urušava.

Gurnuh telefon pod jastuk i izađoh iz sobe.

U predsoblju su dvadesetogodišnji momak i njegov šezdesetogodišnji otac razgovarali s mojom majkom. „Gospodin De Salvo“, predstavi ih ona sa osmehom, „i ovo je njegov sin Nikos. Znaš, mama mu je Grkinja.“

Zbog blagog zanosa u majčinom glasu najednom je sve to postojalo: ja, oni, klecalo od orahovine, stalak za kišobrane prekriven komadima maltera.

„Grkinja, zanimljivo“, gomilajući nasumice reči, povedoh tog oca i tog sina ka ponoru u dnevnoj sobi. „Odakle iz Grčke?“

Posle više od dve decenije jedan drugi otac je ušao u našu kuću, zato što ga je moja majka unajmila. Kuglica ponovo poče da me peče u grudima.

„S Krita“, odgovori Nikos. On udari u gomilu starih društvenih igara u jednom uglu i „igra guske“ pade na pod. „Pazite“, rekoh besno krenuvši za pionima koji su se kotrljali ispod stolica. Sagosmo se da ih pokupimo. „Sačekaj, ja ću.“ Ja sam njemu persirala, a on se meni obraćao na „ti“, nikada neću naučiti da se nametnem kao autoritet.

Otac za to vreme objasni mojoj majci razliku između termičke i zvučne izolacije, a moja majka mu odgovori da nemamo problema sa zvucima, već samo sa vodom. Pošto smo podigli poslednjeg piona, Nikos i ja zatvorismo kutiju s igrom.

Moja majka je lagala za zvuke. Nakon što je moj otac nestao, u kući sam, u dugim popodnevim, čula kako neko dete baca stakleni kliker o zidove, čeka da se on odbije, pa ga ponovo baca i pušta da se kotrlja po podu, a

onda iz početka. U prvo vreme sam mislila da je to neko od dece evangelista, ali zvuk kasnije nije više bio ograničen na zid između naša dva stana, dešavalo mi se da ga čujem u hodniku ili kupatilu. Mnogo godina kasnije, u jednom enigmatskom časopisu, na stranici posvećenoj kiču i misterijama, pročitala sam da duh sa klikerom hara u mnogim kućama u Italiji i da je igra kojom se on zabavlja zapravo grgotanje u starim cevima.

„Mi ćemo sve odneti“, reče Nikos pokazavši tablu za „monopol“ koji sam volela u osnovnoj školi, zatim kutiju s „kluedom“, u kome sam više puta pobedila majku otkrivši određeni dar za sumnjičenje čestitih osoba, „igru guske“, u kojoj sam pomerala četiri piona zamišljajući da ih pomeraju četiri takmičara, slagalicu Pikasove slike koja prikazuje devojčicu sa golubicom u ruci i, najzad, „skrebl“, moju omiljenu igru sa plastičnim stalcima i slovima koja treba rasporediti na tabli tako da se sastave nove reči. Za poslednji Božić s ocem igrali smo je sve troje, sklapali smo sve duže reči, dajući sve od sebe, i poredak je na kraju bio sledeći: ja prva, moja majka druga, a otac treći. Onda je moj otac napisao „prevoženje“ i, kad nas je ubedljivo pobedio, oči su mu zasijale, kao da je povetarac podigao brz i plav talas.

„Ja ću odlučiti šta bacamo, a šta ne, vi treba da radite, ima dosta posla“, odgovorih grubo Nikosu.

Moja majka i njegov otac su se u međuvremenu dogovorili kada će da rade: svakoga dana od sedam ujutru do pet po podne, ako je moguće i duže, nisu smeli da gube vreme dok napolju ima svetla, nisu smeli da gube vreme dok ne postane pretoplo za najteže poslove. Primetih da Nikos ima dug ožiljak na levoj jagodici. Nijedno od nas

dvoje nije osetilo potrebu da nešto doda pre nego što smo se pozdravili. Deca umeju da budu ćutljiva.

Kad smo ostale same, majka i ja smo ručale, razmenivši tek pokojnu reč („Otkud to da si se juče setila lutka?“ „Koga?“ „Lutka, onog komšije.“ „Svidala si mu se, mama.“ „Ma šta to pričaš?!“ „Zbog tebe je izlazio na balkon.“ „Šta to pričaš!?“). Onda se, čim nam je sunce dozvolilo, pope-smo na krov i ja u suton pogledah oko sebe.

Evo šta je okruživalo kuću: terase drugih kuća, stare antene, rešetke sa okačenim čaršavima, oblaci razvučeni toliko da su se parali, konture brodova usidrenih u luci, vojna luka, podozriva i savijena poput kosira, isti profili kao uvek – izbledeli, pospani, daleki. A evo i mene: devojčica koja je čekala nedelju da se popne na terasu s ocem, koja je otvarala vrata spremišta, vadila crveni autić i snažno okretala pedale, skrećući levo-desno između stolova i ljuljaške. On je stajao, nepomičan, s rukama u džepovima, a majka se naginjala preko ograde i gledala u more, čekajući da se vrati nešto što nama nije bilo dato da vidimo. Nije više bilo tragova tog sveta. Na terasi nije bilo ničega, a kad radovi budu bili završeni, i poslednja uspomena će biti zauvek proterana.

„Ništa se neće promeniti, osim podnih obloga“, reče, međutim, moja majka naslutivši moj strah.

Čučnuh, naslonivši se leđima na spoljni zid spremišta. Krov se urušavao, a to je i dalje bilo najlepše mesto u celoj kući, u celom gradu, čak na celom svetu. Možda se zato urušavao: od stida i srama. Belo svetlo u moreuzu, manje gusto od magle, bilo je čudesno. Dodirivali su ga more i lišće palmi stradalih u epidemiji crvenog palmi-nog surlaša.

„Sve je uništila“, reče moja majka. „Sve. Prokleta nesreća!“

Ostale smo na krovu dok je svetlo prelazilo iz belog u plavo, pa u mrak, provele smo tamo jedan, dva sata, glasovi su se peli s ulice, ponekad odlučni, a ponekad slabašni, ispod nas se izvodila čitava simfonija. Ljudi su pričali ispod naših nogu, komešali se u ulici koja je doživljavala preporod, pričali su umesto nas; ako postoji umeće kojim smo majka i ja odlično ovladale dok sam bila u pubertetu, to je ćutanje.

Stavljajući odlučno viljušku pored hrskavog i zagorelog pileta, pored salate od bljutavog paradajza, preslanih supa, sira i šargarepe, pileće džigerice i mesa iz konzerve, žaleći se zato što se voda za piće zamrzla u frižideru i zato što se jelo nije dobro podgrejalo u rerni, majka i ja smo svake večeri htele da pokažemo mom ocu da smo uspele. Ni danas te ne pominjemo, podsećale smo ga sa salvetom koja nam je, zbog umora, pala ispod stolice i koju nismo imale volje da podignemo. A onda, nakon što bismo mu naredile da barem preko noći ostane s druge strane ograde onoga što ne sme da se izgovori, nemarno bismo obukle pižame i, iznurene, otišle u krevet.

Isto smo uradile čim smo sišle s terase na kraju mog prvog dana u kući: pozdravismo se poljubivši se u obraz, kao devojčice kakve smo nekada bile.

Jutro kad je moj otac izašao iz kuće i nije se više vratio još nije bilo završeno: sat u meni još nije pokazao da je došlo popodne. Za vreme ručka sam povlačila granicu između života među drugim ljudima, u školskim klupama, i života u kući, a ta granica su bili rolade od mesa u rerni,

zelena salata u kesi, jogurt i svež kravlji sir. Nakon što bih pospremila sto, vreme bi promenilo smer i sobe bi po podne postale šuma, hodnik kanjon, a radna soba okean. Prišla bih pisaćem stolu, otvorila grčki rečnik, klekla na stolicu i počela da prevodim.

Jedino je moja prijateljica Sara skrnavila kuću. Došla bi kod mene da učimo čim bi njena susedka izašla i ostavila psa samog u stanu. Stara kuja je čežnjivo lajala i njeno cviljenje je probijalo zidove i uši, pričala je Sara, dok je kod mene vladala tišina. Sedela je pored mene i radile smo domaće zadatke dokasno. Neko je, dakle, pronalazio utočište u kući, smatrao je da je prijatna i da ima neke draži, iako ju je moj otac jednom nazvao najgorim mestom na kome je živio, u šta sam se i ja uverila; to je bio ogroman stan, sklonište za nameštaj nagomilan u raznim razdobljima, sa plavkastom bojom koja se ljuštila u uglovima zidova. Na kraju dugog hodnika bila je kutija sata s klatnom u koju niko nije imao ni vremena, ni volje da ubaci satni mehanizam; godinu dana posle očevog nestanka, majka je zastala da ga pogleda i rekla: trebalo je da ranije ubacimo sat. To je bilo nešto najsličnije očevom imenu što je izgovorila, zavidela sam joj što se toliko tome približila, više nego ja, više nego što sam ja tada bila kadra. U onome što je bilo očeva radna soba četiri daske od šperploče stavljene preko crvenih cigala, koje su služile kao biblioteka, još su bile prepune rečnika hebrejskog, nemačkog, francuskog – nije bilo jezika čiji alfabet i fonetiku moj otac nije počeo da uči da bi onda vrlo brzo digao ruke – pa knjiga iz informatike, medicine, minerologije, svih nauka kojima je hteo da se bavi u godinama kada je pristajao – kao da nam čini neki ustupak – na život s

nama: Senekina razmišljanja, Erazmova ludost, južnoamerička poezija, eseji o sovjetskoj politici, monografija o zemljotresu u Mesini 1908. Nakon što je napustio posao, moj otac je, pre nego što je nestao, čitao da ne bi čuo zvuk svoje tuge, sve dok mu taj napor nije postao nepodnošljiv.

Njegovo odsustvo nas je nadziralo u popodnevim kad smo učile, Sara i ja nismo dirale njegove knjige, radije smo kupile nove. Dve devojčice koje je povezivalo slepo prijateljstvo: ja nikom drugom nisam bila prijateljica i nikada neću ni moći da budem, niko nije znao za moje noćne more, oči su mi bile suve, to je bio vid odlučnog otpora. Bila sam kriva za očev nestanak, mislila sam da je otišao zato što nije više želeo da živi sa mnom. Ja sam u vreme pre njegovog nestanka brinula o njemu kada bi majka otišla na posao (nismo mogli da ostanemo i bez njene plate, govorila je) i svakoga dana me je pozdravljala istom rečenicom: mirna sam zato što si ti s tatom. Ja sam bila očev čuvar, ja sam, dakle, bila kriva što je pobegao.

Prvog dana srednje škole Sara je sela pored mene, u trenutku kada sam ja, čiji je otac nestao osam meseci ranije, ja koja sam bila izopštena iz razreda u osnovnoj školi, gde sam se osećala kao da sam kužna, verovala da je moja krivica toliko velika da se pretvorila u deformitet, u odbojan fizički nedostatak.

Neposredno posle očevog nestanka nekoliko dana nisam išla u školu. Kad sam ponovo krenula, niko ga od mojih drugova nije pominjao i niko nije postavljao pitanja; uostalom, niko nikada nije kročio u moju kuću: pošto je on bio depresivan i stalno u krevetu, nisam imala prijatelje i nikad nisam pričala o svojoj porodici. U gimnaziji nije bilo nekadašnjih drugova iz razreda, nije bilo svedoka,

ali su ipak svi imali oca i majku, žive ili mrtve. Možda su neki od njih pročitali u novinama tekst o nestanku mog oca: za adolescentkinju ne postoji ništa strašnije od toga da uđe u novi razred i nasluti da bi neko o njoj mogao da zna nešto što joj neće pominjati.

Sara mi je prišla nasmejana, s pegama i dugim, plavim uvojcima, i upitala: „Jel' ovo mesto slobodno?“, kao da je stvarno neko drugi mogao da zauzme mesto pored mene. Bila sam joj zahvalna onako kako ću deset godina kasnije biti zahvalna svom mužu: moje veze su umele da proisteknu iz zahvalnosti prema onome ko je video ponor u meni. Na početku prijateljstva sa Sarom, noću mi se činilo da čujem psa njene komšinice kako cvili i želela sam da ga oponašam, samo da me je neko naučio kako se to radi, da je moj otac umro, kao svi drugi, i da je moja majka, kao udovica, mogla da me nauči kako se neko oplakuje.

To se nikad nije desilo i moj otac je sa svakim novim danom malo više nestajao.

Sunce je u zoru obasjavalo šalone sa kojih se skinuo lak i moja majka je govorila kako ih treba zameniti, kako sa starog drveta treba preći na novi aluminijum, koji je izdržljiviji i sjajan. Ponavljala je to, ali smo i dalje imale stare, skupocene šalone, koje je trebalo održavati, a ona i ja nismo imale pojma kako se oni „održavaju“. Mora da je moj otac otišao zbog naše aljkavosti, za to su sigurno bili krivi dani kada je on venuo, a mi nismo znale kako da ga zadržimo, otišao je zbog ćebadi koja kao da ga nikad nije dovoljno štitila od hladnoće, zbog toga što smo bile nesposobne da ga nateramo da uzima lekove koje su mu lekari prepisali; očevo ime se u međuvremenu sakrilo u vodi, u prokišnjavanju i buđi na krovu, i ja sam sa četrnaest